

Anmeldelser og litteraturnyt

Ved forskningsstipendiat, cand. mag. Søren Balle, arkivar, dr. phil., direktør Henrik Becker-Christensen, fhv. rektor, cand. mag. Henrik Bertelsen, universitetslektor, cand. mag. Anders Bøgh, lektor, cand. mag. Tove Elklit, forskningsstipendiat, lic. phil. Sidsel Eriksen, arkivar, dr. phil. Jørgen Fink, arkivar, mag. art. Henrik Fode, arkivar, cand. mag. Ib Gejl, arkivar, lic. phil. Hans Schultz Hansen, forskningsstipendiat, lic. theol. Per Ingemann, universitetslektor, cand. mag. Per Willemoes Jørgensen, lektor, mag. art. Ole Lauridsen, universitetslektor, cand. mag. Jens Chr. Manniche, mag. art. Ny Paludan-Müller, universitetslektor, mag. art. Helmuth Schledermann, forskningsstipendiat, cand. mag. Jette D. Søllinge, professor, dr. phil. Erik Ulsig.

SAMLEDE FREMSTILLINGER OG STØRRE TIDSPERIODER

Danmarks Kirker. Ribe amt, hefte 21-23; *Århus amt*, hefte 37-38; *Holbæk amt*, hefte 21-22. Udgivet af Nationalmuseet. (Poul Kristensens Forlag, 1990-91). Pr. hefte kr. 94,50.

Det er ikke mange skriftlige oplysninger, man har om de danske landsbykirker i middelalderen, men det fantastiske er, at kirkerne står der endnu, i mere eller mindre ændret skikkelse, og afspejler nogle hovedtræk i 800 års historie. Brøndum kirke ved Esbjerg er en af Jyllands fornemste kvaderstensbygninger, dendrokronologisk dateret så sent som 1240'erne. I sin plan er anlægget romansk med en apsis, som forinden er udsmykket med et rundbuet blændingsgalleri. I sin helhed udgør apsis og kor imidlertid et unggotisk rum med syv anselige vinduer og to høje hvælvningsfag i koret, som o. 1275 blev smykket med gode kalkmalerier. Altersølvbet er fornemt engelsk eller fransk arbejde fra o. 1250. På døbefontens

kant er indhugget fire græske tegn henvisende til paradiset fire floder. I Danmarks Runeindskrifter tolkes tegnene som runer angivende navnet på stenmesteren! Bortset fra at kirken i Ribe Oldmoders kirkeliste ansættes til højeste takst, vides intet om baggrunden for den store og smukke kirke.

Annekskirken V. Nebel er beskedent, men spændende er korbuekrucifikset. I dets relikviegemme fandt man i 1952 en ribbensknogle af en af de 10.000 jomfruer, nedlagt 8. juni 1318 af magister Tyge, kantor i Ribe. således ifølge en medfølgende seddel. Et tilsvarende krucifiks i Ribe domkirke indviedes 19. august samme år, og magister Tyge kendes i øvrigt fra samtidige breve.

En helt anden slags oplysninger afgiver kirkerne i Slavs hd., dvs. vest for Billund, ifølge 1844-matriklen Danmarks ufrugtbareste herred. Fire kirker overlevede middelalderen, mens to forsvandt. Den ene af de overlevende,

Hegnsvig, var den mindste i Ribe amt og er da også udvidet til det ukendelige i dag, mens en anden, Grene, i 1891 blev erstattet af en ny. I moderne tid her herredet fået fem flere kirker.

Kirkerne i Voldby, Søby, Sporup, Skorup, Tvilum og Hammel er præget af, at de alle hørte under Frijsenborg til 1921-23, mest naturligvis Hammel med det store flotte epitafium for Valdemar Parsberg (død 1607) og familie og med sarkofagerne udført af C. F. Stanley i Frijsenborg gravkapel. Et par meget interessante fotos viser kirken udsmykket i anledning af Christian IXs død. Den beskedne altertavle fra 1849 erstattede en renæssancealtertavle, som flyttedes til Voldby, hvis Claus Berg-altertavle, fra o. 1525, med en makaber fremstilling af de 10.000 kristnes martyrium nu er ophængt som dekoration på skibets nordvæg.

Med undtagelse af Tvilum er alle kirkerne granitkvaderkirker fra o. 1200 og har været pænt udstyret med portaler, billedsten etc. Kirkejerens energiske vedligeholdelsesarbejder i 3. kvartal af det 19. årh. indebar imidlertid omsætning af facaderne, og adskillige granitkvadre befinder sig i dag på Frijsenborg, hvortil redaktionen beklageligvis ikke har haft adgang. Tvilum, tidligere klosterkirke, er et gotisk langhus.

Danmarks Kirker beskriver og registrerer. Kun en sjælden gang slipper en vurdering lykkeligt igennem. I Ods hd.

karakteriseres Rørvig kirke som en lille, men meget fin romansk kirke, et korbuekrucifiks i Egebjerg fra slutningen af 13. årh. som fornemt, og indholdet i en grav fra ca. 1386 i Højby kirke som enestående, mens den (i øvrigt ikke ringe) sengotiske altertavle i N. Asmindrup, indirekte, betegnes som temmelig råt skåret, og korbuekrucifikset i Odden som primitivt skåret eller særpræget. I de ultrakorte historiske indledninger er der enkelte supplerende oplysninger: Rørvig er Isøre, stedet for kongevalgene 1074 og 1104, og i Højby lå der en adelig hovedgård 1338-77. Af kirkebeskrivelserne fremgår, at Højby og Vig har haft hævet gulv i skibets vestende forbeholdt kirkejeeren, at begge kirker fik solide tårne o. 1400, og skibet i Højby »elegant« hvelvinger med gode kalkmalerier. Højby og Vig var meget store sogne, men hvis vi medtager, at der i det 14. årh. lå større adelsgodser i Højby, Egebjerg og (formentlig) Vig (i hvert fald i Kelstrup lige ved), aftegner der sig lidt af et mønster. Hverken i Odden eller Asmindrup sogne var der nemlig nogen større adels- eller bispegård.

Egebjerg og Vig har overdådige Lorentz Jørgensen-altertavler og Odden kirkegård det bekendte monument over de faldne i slaget ved Odden i 1808. Om graven i Højby se Ebbe Kløvedal Reichs seneste roman.

Erik Ulsig

OLDTID OG MIDDELALDER

Lotte Hedeager: *Danmarks Jernalder. Mellem stamme og stat.* (Aarhus Universitetsforlag, 1990). 432 s. + 161 s. mikrofiche, 371 kr.

Lotte Hedeagers disputats om statsudviklingen i jernalderen er – eller burde være – en sensation, ikke mindst for historikere. Pointen i bogen er en 'parallelforskydning' af Danmarkshistorien